

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“АГРАРНЕ ПРАВО”

Харків
2013

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

Електронна копія

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“АГРАРНЕ ПРАВО”**

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 3 від 16.11.2012 р.)*

**Харків
2013**

Програма навчальної дисципліни “Аграрне право” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) / уклад. В. П. Жушман, Г. С. Корнієнко, В. М. Корнієнко та ін. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 15 с.

У к л а д а ч і : В. П. Жушман,
Г. С. Корнієнко,
В. М. Корнієнко,
Т. В. Курман,
В. В. Панченко,
Я. О. Самсонова,
В. П. Станіславський,
А. М. Статівка,
О. М. Туєва,
В. Ю. Уркевич

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 9 від 21.11.2012 р.)*

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Аграрне право” включає питання про поняття, предмет, метод і систему аграрного права, його принципи, суб’єкти та об’єкти аграрних правовідносин, право членства громадян у сільськогосподарських підприємствах кооперативного типу, право власності сільськогосподарських підприємств, правовий режим майна державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств, управління ними, правове регулювання організації, оплати та дисципліни праці в сільськогосподарських підприємствах тощо.

У результаті вивчення аграрного права студенти повинні:

– **знати** стан основних проблем науки аграрного права з таких питань: предмет, метод і система аграрного права; джерела (форми) аграрного права; внутрішні та зовнішні аграрні правовідносини; суб’єкти аграрного права; правове становище фермерського господарства; правове становище особистого селянського господарства; правове становище сільськогосподарського кооперативу; правове становище сільськогосподарських товариств (АТ, ТОВ); правове регулювання виробничо-господарської діяльності аграрних товаровиробників; правове регулювання відносин з організації, дисципліни, оплати та охорони праці в сільськогосподарських підприємствах; договірні відносини у сфері сільськогосподарського виробництва;

– **вільно орієнтуватися** у системі аграрного права України;

– **ознайомитися** з практикою застосування аграрного законодавства України, основними напрямками його подальшого розвитку;

– **уміти** правильно тлумачити та застосовувати норми аграрного права та законодавства у процесі роботи за юридичною спеціальністю; використовувати дані науки аграрного права для вирішення професійних завдань; знати основні напрямки проведення аграрної та земельної реформ; аргументувати власну точку зору та прийняте за конкретним завданням рішення.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ АГРАРНОГО ПРАВА

1. Предмет і система аграрного права

Поняття аграрного права як самостійної галузі права, його завдання та функції. Предмет аграрного права. Методи правового регулювання в аграрному праві. Принципи аграрного права.

Система аграрного права, правові інститути. Співвідношення аграрного права з іншими галузями права.

Аграрне право як галузь юридичної науки та навчальної дисципліни.

2. Джерела (форми) аграрного права

Загальна характеристика аграрного законодавства на сучасному етапі його розвитку.

Поняття та особливості джерел (форм) аграрного права. Класифікація джерел.

Внутрішньогосподарські нормативні акти. Значення, характеристика, класифікація, види та юридична сила локальних правових актів.

Основи міжнародно-правового регулювання аграрних відносин. Аграрне законодавство зарубіжних країн.

Засоби вдосконалення аграрного законодавства.

Роль та значення узагальнення судової та господарської практики в регулюванні аграрних відносин.

3. Аграрні правовідносини

Поняття та особливості аграрних правовідносин, їх елементи. Класифікація аграрних правовідносин.

Юридичні факти як підстава виникнення, зміни та припинення аграрних правовідносин.

Види аграрних правовідносин. Співвідношення аграрних правовідносин з правовідносинами суміжних галузей права.

4. Державно-правове регулювання сільського господарства в Україні

Поняття, сутність та принципи державного регулювання сільського господарства.

Форми та методи державного регулювання сільського господарства.

Державна підтримка аграрних товаровиробників. Правове регулювання оподаткування у сільському господарстві. Фіксований сільськогосподарський податок.

Система та правове становище органів державного регулювання сільського господарства.

5. Суб'єкти аграрного права. Фізичні особи як учасники аграрних правовідносин

Поняття та класифікація суб'єктів аграрного права.

Особливості правового становища кооперативних та корпоративних сільськогосподарських підприємств.

Аграрна біржа та Аграрний фонд як суб'єкти аграрного права.

Фізичні особи як суб'єкти аграрних правовідносин. Поняття права членства в сільськогосподарському підприємстві кооперативного типу. Види членства в кооперативі.

Поняття й особливості права засновництва та права участі фізичних осіб в аграрних підприємствах корпоративного типу (господарських товариствах). Права й обов'язки фізичних осіб як засновників та учасників суб'єктів аграрного підприємництва корпоративного типу.

Підстави, порядок, умови та правові наслідки припинення права членства і права участі фізичних осіб у підприємствах кооперативного і корпоративного типів.

Наймані працівники в сільському господарстві.

Правове становище спеціалістів сільського господарства.

Розділ II. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО ПРАВА

6. Правове становище державного (комунального) сільськогосподарського підприємства

Поняття та загальна характеристика правового становища державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств. Юридичні ознаки державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.

Державне сільськогосподарське підприємство як суб'єкт сільськогосподарської діяльності і майнових прав.

Правові засади управління державними (комунальними) сільськогосподарськими підприємствами. Органи управління державними (комунальними) сільськогосподарськими підприємствами.

Правове становище директора (керівника) державного та комунального сільськогосподарського підприємства, його компетенція.

7. Правове становище фермерського господарства

Поняття та юридичні ознаки фермерського господарства.

Порядок його створення. Вимоги до осіб, що мають право на створення фермерського господарства. Склад фермерського господарства. Порядок та підстави набуття земельних ділянок для ведення фермерського господарства. Державна реєстрація.

Правовий режим майна фермерського господарства.

Права та обов'язки фермерського господарства та його членів.

Правове регулювання праці у фермерському господарстві.

Господарська діяльність фермерського господарства. Оподаткування фермерських господарств.

Підстави та порядок припинення діяльності фермерського господарства.

8. Правове становище сільськогосподарського кооперативу

Поняття та основні ознаки сільськогосподарських кооперативів. Види кооперативів. Виробничі сільськогосподарські кооперативи як суб'єкти аграрного підприємництва. Обслуговуючі кооперативи та їх види. Принципи їх діяльності. Порядок створення кооперативів. Кооперативні підприємства та об'єднання. Господарська діяльність кооперативів. Органи управління.

Право власності сільськогосподарських кооперативів. Пайовий та неподільні фонди. Правове регулювання трудових відносин у кооперативах.

Правові підстави та порядок реорганізації та ліквідації сільськогосподарських кооперативів.

9. Правове регулювання ведення особистого селянського господарства

Поняття та юридичні ознаки особистого селянського господарства. Облік особистих селянських господарств. Суб'єкти права на ведення особистого селянського господарства.

Право на земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства. Підстави набуття й правові засади використання земель.

Правовий режим майна, що використовується для ведення особистого селянського господарства (суб'єкти та об'єкти права власності).

Права та обов'язки членів особистого селянського господарства.

Правові форми реалізації продукції особистого селянського господарства.

Гарантії прав громадян на ведення особистого селянського господарства.

Припинення ведення особистого селянського господарства.
Державна підтримка особистих селянських господарств.

Розділ III. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНШИХ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО ПРАВА

10. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників

Поняття та сутність виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного господарювання та її правове регулювання.

Основні принципи виробничо-господарської діяльності.

Спеціалізація сільськогосподарських підприємств. Основні засади їх створення та функціонування.

Підсобні виробництва та промисли як допоміжні галузі аграрного виробництва.

Планування виробничо-господарської діяльності суб'єктів аграрного господарювання. Перспективні, поточні, оперативні й робочі плани. Бізнес-план.

11. Правове регулювання виробництва якісної та безпечної сільськогосподарської продукції

Поняття безпечності та якості сільськогосподарської продукції. Система нормативно-правових актів у сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Система та компетенція державних органів у сфері забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції.

Правові засади та сутність органічного виробництва. Правове регулювання відносин щодо використання ГМО в процесі виробництва сільськогосподарської продукції.

Правове регулювання застосування засобів захисту сільськогосподарських рослин. Карантин рослин. Правове регулювання ветеринарної медицини.

12. Правове регулювання використання майна сільськогосподарськими підприємствами

Поняття права власності підприємств кооперативного типу. Суб'єкти права власності. Об'єкти права власності цих підприємств. Майнові фонди сільськогосподарських підприємств кооперативного типу. Порядок та джерела їх формування.

Поняття права власності сільськогосподарських підприємств корпоративного типу. Особливості правового режиму майна цих підприємств. Майнові фонди, порядок і умови їх формування та використання. Правове регулювання розподілу дивідендів між власниками акцій підприємств корпоративного типу.

Характеристика правового режиму майна державного сільськогосподарського підприємства: сутність, особливості й відмінності права господарського відання і права оперативного управління майном.

Правовий режим основних, обігових, натуральних та інших фондів державних та комунальних сільськогосподарських підприємств.

Правове регулювання приватизації майна державних та комунальних підприємств у системі АПК (сільськогосподарських, переробних підприємств тощо). Особливості приватизації майна державних та комунальних підприємств.

Правова охорона та захист майнових прав сільськогосподарських підприємств (поняття, види, способи).

13. Правове регулювання відносин з організації, дисципліни, оплати та охорони праці в сільськогосподарських підприємствах

Поняття організації та дисципліни праці в сільськогосподарських підприємствах, їх правова регламентація. Основні особливості організації виробничого процесу в аграрному секторі економіки. Принципи організації праці в сільському господарстві. Правова регламентація внутрішнього розпорядку в сільськогосподарських кооперативах, господарських товариств-

вах, державних підприємств, фермерських господарств та інших підприємств АПК.

Правове становище виробничо-господарських підрозділів як форми організації праці в сільськогосподарських підприємствах.

Поняття дисципліни праці в сільськогосподарських підприємствах. Нормативно-правові та локальні внутрішньогосподарські акти, що регулюють дисципліну праці в сільськогосподарських підприємствах. Види дисциплінарних стягнень, порядок та підстави їх застосування.

Поняття, зміст, гарантії та принципи охорони праці в сільському господарстві.

Поняття, види й особливості праці в сільськогосподарських кооперативах, господарських товариствах, державних, комунальних та інших сільськогосподарських підприємствах. Характеристика нормативно-правових і локальних актів про оплату праці.

14. Правове регулювання здійснення сільськогосподарськими товаровиробниками окремих видів діяльності в галузі тваринництва і рослинництва

Поняття, сутність та основні ознаки правового регулювання тваринництва. Правове регулювання племінної справи у галузі тваринництва. Особливості правового регулювання виробництва рибної продукції. Правове регулювання вирощування і реалізації високопродуктивного насіння зернових культур. Правове забезпечення селекційної роботи та розвитку діяльності по виведенню нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур. Правова охорона прав на сорти рослин. Правове регулювання бджільництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Господарський кодекс України від 16.01.2003 р., № 436-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 144.

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768-III // Там же. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 435-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р., № 1576-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 282.

Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р., № 1877-IV // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 30. – Ст. 1987.

Про невідкладні заходи щодо реформування аграрного сектору економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р., № 1529/99 // Там же. – 1999. – № 49. – Ст. 2400.

Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. (в редакції Закону від 02.10.2003 р., № 1211-IV) // Там же. – 2004. – № 10. – Ст. 102.

Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р., № 2982-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 1. – Ст. 17

Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р., № 742-IV // Там же. – 2003. – № 29. – Ст. 232.

Про особливості приватизації майна в АПК: Закон України від 10.07.1996 р., № 290/96-ВР // Там же. – 1996. – № 41. – Ст. 188.

Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України: Закон України від 15.05.1992 р., № 2436-XII // Там же. – 1992. – № 28. – Ст. 387.

Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 р., № 469/97-ВР // Там же. – 1997. – № 39. – Ст. 261.

Про фермерське господарство: Закон України від

19.06.2003 р., № 973-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 363.

Аграрне право: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Жушман, В. М. Корнієнко, Г. С. Корнієнко та ін.; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. – Х.: Право, 2010. – 296 с.

Аграрне право України: підруч. / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк та ін.; за заг. ред. В. М. Єрмоленка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.

Аграрне право України: підруч. / В. З. Янчук, В. І. Андрійцев, С. Ф. Василюк та ін.; за ред. В. З. Янчука. – 2-ге вид., допов. та переробл. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 720 с.

Аграрное право: учеб. / под ред. М. И. Козыря и Г. Е. Быстрова. – 2-е изд. – М.: Юристь, 2000. – 534 с.

Актуальні питання аграрного права України: теорія і практика: моногр. / А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. А. М. Статівки. – Х.: ФІНН, 2010. – 240 с.

Долинська М. С. Фермерські господарства України: землекористування, порядок створення, діяльність та припинення діяльності. / М. С. Долинська. – Сер. Юрид. радник. – Х.: Страйд, 2005. – 264 с.

Єрмоленко В. М. Майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств: теорія, законодавство, практика: моногр. / В. М. Єрмоленко. – К.: Магістр – XXI ст., 2005. – 304 с.

Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України: [наук.-навч. посіб.] / за ред. Н. І. Титової. – Л.: ПАІС, 2005. – 368 с.

Жушман В. П. Аграрне право та законодавство України: в питаннях та відповідях: [навч.-практ. посіб.] / В. П. Жушман. – 3-тє вид., допов. та переробл. – Х.: Одиссей, 2006. – 736 с.

Кооперативне право: підруч. [для кооперат., сільськогосп., економ., юрид. вищ. навч. закладів і ф-тів] / за ред. В. І. Семчика. – К.: Ін. Юре, 1998. – 336 с.

Корнієнко Г. С. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників: правове регулювання: [моногр.] / Г. С. Корнієнко. – Х.: СПД-ФЛ Чальцев О. В., 2007. – 136 с.

Курман Т. В. Правовое обеспечение хозяйственной деятельности государственных специализированных сельскохозяйственных предприятий: моногр. / Т. В. Курман. – Х.: СПД-ФЛ Чальцев А.В., 2007. – 208 с.

Марченко С. І. Організаційно-правові питання товарного сільськогосподарського виробництва в Україні: моногр. / С. І. Марченко. – К.: Обрій, 2010. – 199 с.

Науково-практичний коментар до Закону України “Про особисте селянське господарство” / за ред. В. В. Носіка. – К.: Кондор, 2004. – 252 с.

Науково-практичний коментар Закону України “Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державного підприємства” / за ред. А. М. Статівки. – Х.: Юрайт, 2013. – 432 с.

Порадник керівникові сільськогосподарського підприємства: навч. і наук.-практ. посіб. / за ред. А. П. Гетьмана, В. З. Янчука. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 624 с.

Словник з аграрного права / уклад.: В. П. Жушман, О. О. Погрібний, В. Ю. Уркевич / за ред. В. П. Жушмана. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – 160 с.

Станіславський В. П. Правове регулювання насінницької діяльності в Україні: моногр. / В. П. Станіславський. – Х.: Право, 2006. – 160 с.

Стативка А. Н. Договоры в агропромышленном комплексе Украины в условиях рынка: моногр. / А. Н. Стативка. – Х.: Право, 1997. – 240 с.

Стативка А. Н. Новые виды договорных отношений с участием аграрных товаропроизводителей: моногр. / А. Н. Стативка. – Х.: Право, 1999. – 124 с.

Статівка А. М. Організаційно-правові питання соціального розвитку села в Україні: моногр. / А. М. Статівка. – Х.: Право, 2007. – 208 с.

Уркевич В. Ю. Проблемы теории аграрных правоотношений: моногр. / В. Ю. Уркевич. – Х.: Харків юрид., 2007. – 496 с.

Уркевич В. Ю. Становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки України: деякі правові аспекти: [моногр.] / В. Ю. Уркевич. – Х.: Одіссей, 2004. – 120 с.

Шульга М. В. Фермерське господарство: правові засади створення, функціонування та припинення: [навч.-практ. посіб.] / М. В. Шульга, В. П. Жушман, П. Ф. Кулинич, В. Ю. Уркевич. – Х.: Одіссей, 2004. – 424 с.

Навчальне видання

Електронна копія

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“АГРАРНЕ ПРАВО”**

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)

У к л а д а ч і : ЖУШМАН Віктор Павлович,
КОРНІЄНКО Ганна Сергіївна,
КОРНІЄНКО Валентина Миколаївна,
КУРМАН Тетяна Вікторівна,
ПАНЧЕНКО Вікторія Валеріївна,
САМСОНОВА Яна Олексіївна,
СТАНІСЛАВСЬКИЙ Валерій Петрович,
СТАТІВКА Анатолій Миколайович,
ТУЄВА Оксана Миколаївна,
УРКЕВИЧ Віталій Юрійович

Відповідальний за випуск *А. М. Статівка*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2012

Підп. до друку 20.12.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 0,94. Облік.-вид. арк. 0,43. Вид. № 248.
Тираж прим. Зам. № 4555. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.